



แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ในสังคมไทย*
GUIDELINES FOR DEVELOPMENT OF DESIRABLE CHARACTERISTICS
OF TEACHER-MONKS IN THAI SOCIETY

¹พระมหากัมพล อตถปาโล (ชำนาญ) Phramaha Kamphol Atthapalo (Chamnan),

²เกษม แสงนนท์ Kasem Saengnont,

³พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปญโญ Prakrusangkarak Chakkit Bhuripanno,

^{1,2,3}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author E-mail: freemonk@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่องแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ในสังคมไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ในสังคมไทย 2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ในสังคมไทย และ 3) เพื่อนำเสนอปัจจัยที่มีผลต่อแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ในสังคมไทย เป็นการวิจัยเชิงพรรณนาโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อขยายผลวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 310 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้วิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา วิเคราะห์สหสัมพันธ์เพียร์สัน และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันด้วยโปรแกรมสถิติทางคอมพิวเตอร์ ผลการวิจัยพบว่า 1) คุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ในสังคมไทย จะประกอบไปด้วยองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ วินัยดี มีคุณธรรม บุคลิกภาพดี สอนดี และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ 2) ค่าสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้จำนวน 13 ตัวแปร ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่มีค่าแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01 มีจำนวน 78 คู่ มีค่าพิสัยสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ในช่วง -0.026 ถึง 0.905 เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของตัวแปรสังเกตได้พบว่า ตัวแปรส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติและส่วนใหญ่เป็นความสัมพันธ์ทางบวก แสดงว่า ส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์ของตัวแปรเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และ 3) ผลการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ในสังคมไทย พบว่า สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ($\chi^2 = 72.47$, $df = 56$, $p = .068$, $GFI = .965$, $AGFI = .943$, $RMSEA = .031$) เมื่อพิจารณา ตัวแปรส่งผ่านพบว่าภาวนา 4 มีอิทธิพลทางอ้อมสูงกว่าอิทธิพลทางตรง หมายความว่าโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่พัฒนาขึ้น มีภาวนา 4 เป็นตัวแปรส่งผ่านที่ดี

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนา, คุณลักษณะที่พึงประสงค์, พระสอนศีลธรรม



Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the desirable characteristics of teacher-monks in Thai society, 2) to study the correlation of factors affecting the development of desirable characteristics of teacher-monks in Thai society, and 3) to propose the factors affecting the development guideline of desirable characteristics of teacher-monks in Thai society. The qualitative and quantitative data were collected for this descriptive research. The quantitative research method was used to extend the results of qualitative research. The data were collected from 310 samples and research tools were interview form and questionnaires. Data were analyzed by descriptive statistics, Pearson's correlation and confirmatory factor analysis. The results of the study showed that: 1) the desirable characteristics of teacher-monks in Thai society consisted of 4 significant factors; discipline, virtue, good personality, good teaching and self-improvement. 2) The correlation of 13 observable variables indicated that there were 78 pairs of variables with statistically significant value at 0 ($p < .01$) and with range, correlation coefficient at -0.026 to 0.905. In considering the correlation of observable variables, it was found that the majority of variables had correlation with statistical significance and in a positive correlation, and 3) the results of model validity assessment of factors affecting the development guideline of desirable characteristics of teacher-monks in Thai society with the Bhavana IV as a mediator found that the model was fit with empirical data ($\chi^2 = 72.47$, $df = 56$, $p = .068$, $GFI = .965$, $AGFI = .943$, $RMSEA = .031$). When considering the mediator, it was found that Bhavana IV had a higher indirect effect than the direct effect. This means that the developed causal relationship model has Bhavana IV as a good mediator.

Keywords: Guidelines for Development, Desirable Characteristics, Teacher-Monks



บทนำ

ด้วยการสอนศีลธรรมและการปฏิบัติหน้าที่ของพระสอนศีลธรรมในฐานะการเป็นผู้เผยแผ่พระธรรม คำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นั้น นับว่าเป็นความสำคัญในการเสริมสร้างความมั่นคงให้กับสังคม ด้านจิตใจอันเป็นผลต่อการปฏิบัติต่อกันในสังคม เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการและเป็นไปตามหลักการพระพุทธศาสนา อีกทั้งยังเป็นการช่วยครูในโรงเรียนเรื่องการสอนสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ในหมวดสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ถือว่าเป็นผู้ที่มีความเข้าใจในพระพุทธศาสนา อีกทั้งยังเป็นการปฏิบัติหน้าที่ตามมติมหาเถรสมาคมด้านการศึกษา สงเคราะห์ ในการช่วยสอนธรรมศึกษาทุกระดับชั้นโดยมีศูนย์กลางการทำงานของพระสอนศีลธรรม ตั้งอยู่ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (สำนักงานพระสอนศีลธรรม, 2550, หน้า 5)

หน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นผู้รับผิดชอบการบริหารโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนตั้งแต่ปีงบประมาณ 2551 เป็นต้นมา เพื่อให้การดำเนินงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์อันพึงประสงค์ คือ นักเรียนได้รับการปลูกฝังในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมจากพระสอนศีลธรรมโดยตรง และคุ้มค้ำกับงบประมาณที่ได้รับจึงได้เตรียมแผนปฏิบัติการรองรับการดำเนินการโครงการพระสอนศีลธรรมอย่างเป็นระบบ และได้ดำเนินการประสานงานกับคณะสงฆ์ สถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยมีการประชาสัมพันธ์โครงการพระสอนศีลธรรมและจัดอบรมถวายความรู้เพิ่มประสิทธิภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั่วประเทศ เพื่อสร้างศักยภาพการทำงานให้เป็นที่ยอมรับของสถานศึกษา เพื่อปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้กับนักเรียนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง พร้อมกับมีความประพฤติที่ดีงามอย่างเป็นระบบ โดยจัดแผนการดำเนินการให้เป็นไปอย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ เน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วม (สำนักงานพระสอนศีลธรรม, 2558, หน้า 5)

เมื่อเราได้ทราบถึงบทบาทและหน้าที่ของพระสอนศีลธรรมแล้วว่าจะต้องเป็นต้นแบบและแบบอย่างที่ดีให้แก่ครูและนักเรียน ในขณะที่เข้าไปทำการเรียนการสอน ทั้งในด้านกิริยามารยาท บุคลิกภาพ รวมไปถึงคุณสมบัติของความเป็นครูที่พึงประสงค์อันจะนำมาซึ่งความเคารพ ความศรัทธาเลื่อมใสในพระรัตนตรัย ทั้งยังเป็นอุปการะในการได้รับความช่วยเหลือหรือได้รับความอนุเคราะห์จากโรงเรียนต่างๆ ได้โดยง่าย อันจะส่งผลต่อภาพลักษณ์ที่ดีงามแก่โครงการพระสอนศีลธรรม ซึ่งจะส่งผลให้โครงการนี้สืบต่อเนื่องไปอีกยาวนานในอนาคตซึ่งในคู่มือพระสอนศีลธรรมนั้น ได้มีการกำหนดลักษณะของพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ไว้หลายประการ อาทิ กัลยาณมิตรธรรม 7 อธิปไตย 4 สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นคุณลักษณะเฉพาะที่อยู่ภายในตัวของบุคคล แต่สิ่งที่ควรแสดงออกมามีภายนอกนั้น ยังมีได้ระบุกำหนดไว้ให้ชัดเจน ทั้งนี้ผู้วิจัยจึงปรารถนาที่จะกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพระสอนศีลธรรมโดยบูรณาการให้เข้ากับหลักพุทธธรรมคืออภิวานา 4 เพื่อให้เป็นโมเดลต้นแบบของพระสอนศีลธรรมทั่วประเทศ

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยในฐานะพระสอนศีลธรรมได้ตระหนักถึงความสำคัญของบทบาทและหน้าที่ รวมไปถึงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั่วประเทศจึงได้ทำวิจัยในหัวข้อแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพระสอนศีลธรรมในสังคมไทย เพื่อศึกษาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมและนำเสนอแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ในสังคมไทยเพื่อเป็นข้อมูล



สารสนเทศให้แก่สำนักงานพระสอนศีลธรรมในการนำไปประยุกต์ใช้หรือพัฒนาให้ยิ่งๆ ขึ้นไป ทั้งนี้เพื่อสร้างความแข็งแกร่งและความเชื่อมั่นให้แก่หน่วยงานทุกฝ่าย ทั้งภาครัฐและเอกชน ในการดูแลและกำกับ รวมไปถึงการอบรมและพัฒนาครูพระสอนศีลธรรมให้มีประสิทธิภาพ โดยการใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นตัวขับเคลื่อน เพื่อความเจริญรุ่งเรืองในอนาคตสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ในสังคมไทย
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ในสังคมไทย
3. เพื่อนำเสนอปัจจัยที่มีผลต่อแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ในสังคมไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อขยายผลการวิจัยเชิงคุณภาพ แบ่งวิธีการดำเนินการวิจัยเป็น 2 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 ใช้แนวทางวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในการศึกษาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ในสังคมไทย เพื่อสร้างความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ในสังคมไทย และในระยะที่ 2 ใช้แนวทางวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อสร้างรูปแบบและตรวจสอบความตรงของปัจจัยที่มีผลต่อแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ในสังคมไทยที่พัฒนาขึ้นดังรายละเอียดของวิธีการดำเนินการวิจัยได้ดังนี้

ระยะที่ 1 การออกแบบการวิจัยด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Design) ในระยะนี้จะเป็นการออกแบบการวิจัยโดยใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพประกอบด้วย การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการศึกษาภาคสนาม เพื่อศึกษาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์และแนวทางในการพัฒนาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ในสังคมไทย การกำหนดกลุ่มเป้าหมายสำหรับการศึกษาในระยะที่ 1 ในส่วนของการศึกษาให้สัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญด้านการอบรมและพัฒนาพระสอนศีลธรรม 3 รูป และผู้อำนวยการโรงเรียน 2 คน รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) รวม 5 รูป/คน

ระยะที่ 2 เป็นการวิจัยด้วยวิธีการเชิงปริมาณ (Quantitative Approach) ในระยะนี้จะนำข้อมูลจากผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพในระยะที่ 1 มาศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ในสังคมไทยที่มีตัวแปรส่งผ่านและตรวจสอบความตรงของโมเดลด้วยการหาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่พัฒนาขึ้น แสดงรายละเอียดของการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรในการวิจัยครั้งนี้เป็นพระสอนศีลธรรมจังหวัดปทุมธานีครูในโรงเรียนจังหวัดปทุมธานีและนักเรียนจังหวัดปทุมธานีตัวอย่างในการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างนั้น ผู้วิจัยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Hair และคณะ คือขนาดกลุ่มตัวอย่าง 10 คน ต่อ 1 พารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณค่าหรือจำนวนเส้นทาง (Path) ที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรโมเดลกรอบแนวคิด ในการวิจัยครั้งนี้มีจำนวนพารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณค่าทั้งหมด 13 พารามิเตอร์ หรือมีจำนวนเส้นทางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในโมเดลกรอบแนวคิดทั้งหมด 31 เส้นทาง ดังนั้น



ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมมีขนาดของกลุ่มตัวอย่าง 310 คน และการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยเชิงปริมาณนี้ได้จากการสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling)

2. ปัจจัย/ ตัวแปรที่นำเข้ามาวิเคราะห์ในโมเดล เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยนำวิธีการศึกษาด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนากรอบแนวคิดในเชิงทฤษฎีก่อนนำมาพัฒนาเป็นแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ดังนี้คือ ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ในสังคมไทยโดยมีภาวณา 4 เป็นตัวแปรส่งผ่าน ประกอบด้วย ตัวแปรแฝง 3 ตัวแปร แบ่งเป็น ตัวแปรภายในแฝง 2 ตัวแปร ตัวแปรภายนอกแฝง 1 ตัวแปรและตัวแปรสังเกตได้ 13 ตัวแปร

สรุปผลการวิจัย

1. คุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ในสังคมไทย

คุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ในสังคมไทย ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ วินัยดี มีคุณธรรม บุคลิกภาพดี สอนดี และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ มีรายละเอียดดังนี้คือ 1) วินัยดี คือ พระสอนศีลธรรมสามารถควบคุมอารมณ์หรือพฤติกรรมของตนเองให้เป็นไปตามที่ตนมุ่งหวัง ให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ตรงต่อเวลา ไม่ฝ่าฝืนกฎระเบียบ ซึ่งจะก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองต่อตนเองและผู้อื่นได้ 2) มีคุณธรรม คือ พระสอนศีลธรรมต้องมีความดีงามที่ถูกต้องฝังขึ้นในจิตใจ มีความกตัญญู ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ สามัคคี มีวินัย มีน้ำใจ และมีเมตตา เกรงกลัวต่อการกระทำความชั่ว เมื่อจิตเกิดคุณธรรมขึ้นแล้ว จะทำให้เป็นผู้มีจิตใจดี และคิดแต่สิ่งที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น 3) บุคลิกภาพดี คือ พระสอนศีลธรรมจะต้องมีบุคลิกภาพหรือจรรยาวัตรอันงดงามเป็นที่ตั้งแห่งศรัทธา เครื่องนุ่งห่มก็ต้องสะอาด ห่มครองผ้าต้องเรียบร้อย กล่าวถ้อยคำวาจาที่ดีมีศิลปะในการพูด 4) สอนดี คือ พระสอนศีลธรรมสามารถนำเทคนิควิธีในการสอนแบบใหม่ที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมที่เรียกว่า Active Learning มาใช้ในห้องเรียนได้ เป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้หรือ Facilitator ได้ สามารถจัดการเรียนการสอนให้แก่เด็กที่มีความแตกต่างกันในแต่ละช่วงชั้นได้ 5) พัฒนาตนเองอยู่เสมอ คือ พระสอนศีลธรรมในยุคนี้จะต้องพัฒนาตนเองทั้งในด้าน Hard Skills และ Soft Skills ควบคู่กันไป Hard Skills ก็คือทักษะด้านความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน การเรียนรู้และพัฒนาตนเองในด้านต่างๆ เช่น ความรู้ในศาสตร์ต่างๆ ทักษะความสามารถในด้านการใช้เทคโนโลยีและสารสนเทศ การมีเทคนิควิธีในการจัดการเรียนการสอนให้แก่เด็กนักเรียน ความมีความรับผิดชอบต่อตนเองต่อหน้าที่ ตรงเวลา มีบุคลิกภาพที่ดีน่าศรัทธา เป็นต้น ส่วน Soft Skills ก็หมายถึง ทักษะทางด้านอารมณ์ ความสามารถในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข รวมถึงคุณธรรมที่อยู่ภายในจิตใจ ทศนคติที่ดีต่อสิ่งต่างๆ ความเมตตาปรารถนาดีต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน การรู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลแบ่งปันซึ่งกันและกัน

2. ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ในสังคมไทย

เมื่อพิจารณาสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้จำนวน 13 ตัวแปร พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่มีค่าแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .01$) มีจำนวน 78 คู่ มีค่าพิสัยสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ในช่วง -0.026 ถึง 0.905 เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของตัวแปรสังเกตได้ พบว่า ตัวแปรส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .01$) และส่วนใหญ่เป็นความสัมพันธ์ทางบวก แสดงว่าส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์ของตัวแปรเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กันสูงสุด คือ



ศีลภาวนา (bh2) และกายภาวนา (bh1) โดยมีขนาดความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เท่ากับ 0.905 แสดงว่า ศีลภาวนาเพิ่มขึ้น กายภาวนาก็เพิ่มขึ้นด้วย และตัวแปรที่มีความสัมพันธ์รองลงมา คือ ปัญญาภาวนา (bh4) และศีลภาวนา (bh2) โดยมีขนาดความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เท่ากับ 0.880 แสดงว่า ปัญญาภาวนาเพิ่มขึ้น ศีลภาวนาจะเพิ่มมากขึ้นด้วย ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ในสังคมไทย สรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ พบว่า ค่าสถิติ Bartlett's Test of Sphericity ซึ่งเป็นสถิติทดสอบสมมติฐานว่า เมทริกซ์สหสัมพันธ์เป็นเมทริกซ์เอกลักษณ์ (identity matrix) หรือไม่ มีค่าสถิติทดสอบเท่ากับ 4495.801 ($p = .000$) แสดงว่า เมทริกซ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ทั้งหมดของกลุ่มตัวอย่างแตกต่างจากเมทริกซ์เอกลักษณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และค่าดัชนีไกเซอร์ - ไมเยอร์ - ออลคิน (Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy : KMO) มีค่าเท่ากับ .939 โดยมีค่าเข้าใกล้ 1 แสดงว่า ตัวแปรในข้อมูลชุดนี้มีความสัมพันธ์กันและเหมาะสมที่จะนำไปวิเคราะห์โมเดลลิสเรลต่อไป

3. ปัจจัยที่มีผลต่อแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ในสังคมไทย

โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีผลต่อแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ในสังคมไทย ที่มีภาวนา 4 เป็นตัวแปรส่งผ่าน สรุปได้ว่า เป็นโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่แสดงอิทธิพลของตัวแปรคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่มีต่อแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ในสังคมไทย โดยมีภาวนา 4 เป็นตัวแปรส่งผ่าน ประกอบด้วย ตัวแปรแฝง 3 ตัว แบ่งเป็นตัวแปรภายนอกแฝง 1 ตัวแปร ตัวแปรภายในแฝง 2 ตัวแปร และตัวแปรสังเกตได้ 13 ตัวแปร

โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีผลต่อแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ในสังคมไทย ที่มีภาวนา 4 เป็นตัวแปรส่งผ่าน มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ผลการตรวจสอบความตรงของโมเดลที่พัฒนา สรุปได้ว่า ค่าไค-สแควร์ $\chi^2 = 72.47$, $df = 56$, $p = .068$, $GFI = .965$, $AGFI = .943$, $RMSEA = .031$ เมื่อพิจารณาค่าความเที่ยงของตัวแปรสังเกตได้ พบว่า ตัวแปรสังเกตได้มีค่าความเที่ยง อยู่ระหว่าง .57 ถึง .93 โดยตัวแปรที่มีค่าความเที่ยงสูงสุด คือ ศีลภาวนา มีค่าความเที่ยงเท่ากับ .93 รองลงมาคือ กายภาวนา มีค่าความเที่ยงเท่ากับ .92 และตัวแปรที่มีค่าความเที่ยงต่ำสุดคือ จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ มีค่าความเที่ยงเท่ากับ .57 ในภาพรวมค่าความเที่ยงของตัวแปรสังเกตได้ส่วนมากมีค่าสูงและสูงมาก ยกเว้นจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ ที่มีความเที่ยงมีค่าต่ำ

เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R-SQUARE) ของสมการโครงสร้างตัวแปรภายในแฝง พบว่า ตัวแปรภายในโมเดล คือ คุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ สามารถอธิบายความแปรปรวนของภาวนา 4 ได้ร้อยละ 95 แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ในสังคมไทย สามารถอธิบายความแปรปรวนของแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ในสังคมไทย ได้ร้อยละ 1

เมื่อพิจารณาเมทริกซ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝง พบว่า ค่าพิสัยสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงมีค่าอยู่ในช่วง .04 ถึง .98 โดยตัวแปรทุกคู่มีความสัมพันธ์เป็นบวก ตัวแปรที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มากที่สุด คือคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ และภาวนา 4 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .98 มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับสูง แสดงว่า เมื่อคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์เพิ่มมากขึ้น ภาวนา 4 ก็เพิ่มมากขึ้นด้วย และตัวแปรที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์รองลงมา มี 2 คู่สหสัมพันธ์ คือ 1) แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ และภาวนา 4 และ 2) คุณลักษณะพระ



สอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ และแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .06 และ .04 มีความสัมพันธ์ในระดับต่ำมาก

เมื่อพิจารณาอิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อมที่ส่งผลต่อแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ในสังคมไทย พบว่าอิทธิพลทางตรงไม่ส่งผลต่อแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ โดยมีขนาด -.43 แต่อิทธิพลทางอ้อมส่งผลต่อแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ โดยมีขนาด .47 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เมื่อพิจารณาตัวแปรส่งผ่าน (Mediators) พบว่า ภาวนา 4 มีอิทธิพลสูงกว่าอิทธิพลตรงหมายความว่า โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุปัจจัยที่มีผลต่อแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ในสังคมไทยที่พัฒนาขึ้น มีภาวนา 4 เป็นตัวแปรส่งผ่านที่ดี

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ในสังคมไทย” ผู้วิจัยพบประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผล ดังนี้

คุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ในสังคมไทย ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ วินัยดี มีคุณธรรม บุคลิกภาพดี สอนดี และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ สอดคล้องกับงานวิจัยของสุทัศน์ จอกสสิต (2547) ที่ผลการวิจัยพบว่า การวิเคราะห์องค์ประกอบคุณลักษณะความเป็นครูของครูกลุ่มเขตศรีนครินทร์ สังกัดกรุงเทพมหานคร มีองค์ประกอบด้านความเป็นครูประกอบด้วยองค์ประกอบย่อยคือ มีความรู้ความสามารถที่เหมาะสมสำหรับผู้ที่เป็นครู มีบุคลิกภาพ เช่น รักษาดูแลสุขภาพให้แข็งแรง ใช้วาจาสุภาพ อ่อนโยนเรียบร้อย มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ รู้จักควบคุมตัวเอง มีอัธยาศัยไมตรีที่ดีกับนักเรียนและเพื่อนครู มีความเป็นกันเอง เป็นต้น มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความมั่นคงทางอารมณ์ คือ มีความอดทน ขยันหมั่นเพียร โดยการปฏิบัติหน้าที่โดยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ยอมรับฟังและเคารพความคิดเห็นผู้อื่น เป็นต้น และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของจันทิมา สนิทพจนนบุตร (2548) ที่ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูอาจารย์โรงเรียนฝึกอาชีพในทรรชนะของศิษย์เก่า โดยภาพรวมเมื่อจำแนกตามรายด้าน ครูจะต้องมีความรู้ด้านอาชีพ ความสนใจค้นคว้า มีความรู้ความชำนาญเทคนิคและความสามารถในการประยุกต์ด้านความสามารถในการสอน ได้แก่เอาใจใส่แนะนำในขณะที่ผู้เรียนปฏิบัติงาน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมด้านคุณธรรมและความประพฤติ ได้แก่ถ่ายทอดความรู้โดยไม่ปิดบัง มีอารมณ์ขัน ยิ้มแย้มแจ่มใส และมีจิตใจโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ด้านการให้คำปรึกษาและแนะแนวทาง ได้แก่ ให้ความเป็นกันเองกับผู้เรียนเป็นที่ปรึกษาด้วยความหวังดี จริงใจ และสามารถให้คำปรึกษาด้านวิชาชีพได้ และเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับว่า ศิษย์เก่าที่มีคุณลักษณะที่แตกต่างกัน มีทรรชนะแตกต่างกันในด้านการให้คำปรึกษาและแนะแนวทางด้านความรู้ทางวิชาชีพแตกต่างกัน

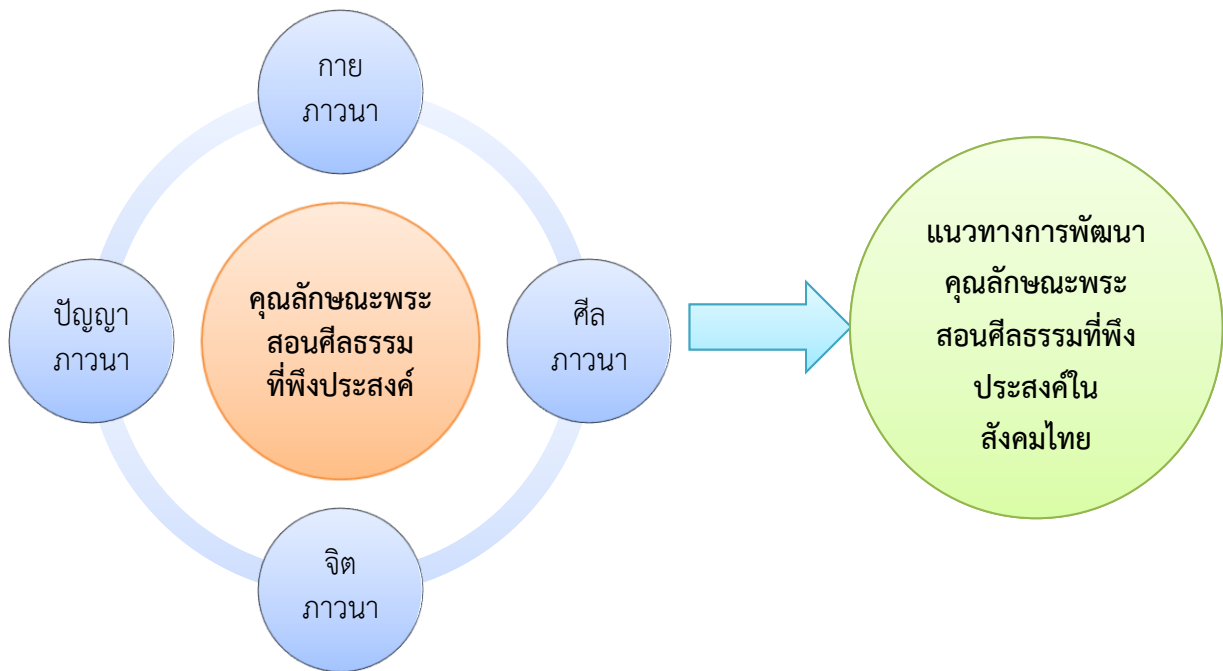
โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีผลต่อแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ในสังคมไทย ที่มีภาวนา 4 เป็นตัวแปรส่งผ่าน มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผลการตรวจสอบความตรงของโมเดลที่พัฒนา สรุปได้ว่า ค่าไค-สแควร์ $\chi^2=72.47$, $df = 56$, $p = .068$, $GFI = .965$, $AGFI = .943$, $RMSEA = .031$ ซึ่งเป็นการบูรณาการโดยใช้หลักภาวนา 4 ได้แก่ ภาวนาจิตภาวนา ศีลภาวนา และปัญญาภาวนา เพื่อที่จะใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ในสังคมไทย โดยมีแนวทางในการพัฒนา 4 ด้าน ได้แก่ 1) จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ 2) เรียนรู้จาก



พระต้นแบบ 3) สร้างแรงจูงใจ และ 4) ประเมินผลการปฏิบัติงาน เพื่อให้ได้พระสอนศีลธรรมที่สังคมต้องการสามารถนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปแทรกการสอนในสถานศึกษาและวิถีดำเนินชีวิตเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านความประพฤติ บุคลิกภาพ ทั้งด้านความรู้ ความสามารถ ด้านการจัดการเรียนรู้และมีการพัฒนาตน มีจิตสำนึกต่อหน้าที่และบทบาททางสังคมและประเทศชาติได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระปลัดปรีชา นนทโก (2560) ที่ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดระยอง มีสภาพปัญหาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดระยอง มี 4 ประเด็นหลักคือ 1) ด้านหลักสูตร พระสอนศีลธรรมไม่เข้าใจเนื้อหาสาระในหลักสูตรที่โครงการพระสอนศีลธรรมกำหนดให้ ไม่สามารถกำหนดจุดประสงค์ให้สอดคล้องกับหลักสูตรได้ 2) ด้านการจัดการเรียนการสอน ขาดความรู้ความสามารถในการสร้างความสนใจนักเรียน ไม่สามารถควบคุมชั้นเรียนได้ดีเท่าที่ควร 3) ด้านการผลิตและใช้สื่อ พระสอนศีลธรรมยังใช้สื่อการสอนที่ไม่ทันสมัยและไม่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระ และไม่ครอบคลุมทุกหัวข้อที่เรียน 4) ด้านการวัดและประเมินผล พระสอนศีลธรรมยังขาดความรู้เกี่ยวกับระเบียบการวัดและประเมินผล ความสามารถในการประเมินผลตามสภาพจริง และความรู้ความเข้าใจในการวิเคราะห์คะแนน แนวทางการพัฒนาศักยภาพของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดระยอง พบว่า หน่วยงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ควรมีนโยบายในด้านการส่งเสริมความรู้ พระสอนศีลธรรมในระดับหลักสูตรประกาศนียบัตรการสอนศีลธรรมในโรงเรียน ควรจัดอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ การกระจายงานออกไปตามภูมิภาคต่างๆ ควรจัดอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการอย่างน้อย 1 สัปดาห์หรือมากกว่า และแบ่งการอบรมออกเป็นประเด็นปัญหาที่ค้นพบ ได้แก่ ปัญหาด้านหลักสูตร ปัญหาทางด้านการเรียนการสอน ปัญหาทางด้านการผลิตและการใช้สื่อ และการวัดและประเมินผล

องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้เป็นแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ในสังคมไทย อันประกอบด้วยปัจจัยที่มีผลต่อแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์คือ KRUPHRA MODEL ซึ่งเป็นการบูรณาการโดยใช้หลักทฤษฎี 4 ได้แก่ กายทฤษฎี จิตทฤษฎี ศีลทฤษฎี และปัญญาทฤษฎี เพื่อที่จะใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ในสังคมไทย โดยมีแนวทางในการพัฒนา 4 ด้าน ได้แก่ 1) จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ 2) เรียนรู้จากพระต้นแบบ 3) สร้างแรงจูงใจ และ 4) ประเมินผลการปฏิบัติงาน เพื่อให้ได้พระสอนศีลธรรมที่สังคมต้องการและสามารถตอบสนองทางด้านสังคมได้ สามารถนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปแทรกการสอนในสถานศึกษาและวิถีดำเนินชีวิต เป็นแบบอย่างที่ดีในด้านความประพฤติ บุคลิกภาพ ทั้งด้านความรู้ ความสามารถ ด้านการจัดการเรียนรู้และมีการพัฒนาตน มีจิตสำนึกต่อหน้าที่และบทบาททางสังคมและประเทศชาติได้ สรุปดังในภาพที่ 1



ภาพที่ 1 องค์ความรู้การวิจัย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้
 - 1.1 ภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรนำแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ในสังคมไทย ไปพัฒนาเป็นคู่มือประกอบการฝึกอบรมการพัฒนาบุคลากรด้านการศึกษาเชิงวิถีพุทธในโลกยุคใหม่
 - 2.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมเรื่องการเรียนรู้ทักษะต่างๆ และการพัฒนาตนเองให้แก่พระสอนศีลธรรม ผ่านช่องทางสื่อการเรียนรู้ออนไลน์ในรูปแบบต่างๆ
 - 2.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้บูรณาการหลักภาวนา 4 ในกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรม
 - 2.4 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนในด้านงบประมาณหรือสวัสดิการต่างๆ ให้มากขึ้นเพื่อเป็นแรงจูงใจในการทำหน้าที่พระสอนศีลธรรม
 - 2.5 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการจัดอบรมและพัฒนาพระสอนศีลธรรมในหลายด้านทั้งในด้าน Hard Skills และ Soft Skills
2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป
 - 2.1 ควรศึกษาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ในด้านอื่นๆ เพิ่มเติม
 - 2.2 ควรศึกษาตัวแปรส่งผ่านอื่น นอกเหนือจากภาวนา 4 ที่คาดว่าจะมีอิทธิพลต่อแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ในสังคมไทย



เอกสารอ้างอิง

- จันทิมา สีนธพนธบุตร. (2548). **คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูอาจารย์โรงเรียนฝึกออาชีพในทรรคนะของศิษย์เก่า**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- พระปลัดปรีชา นนทโก. (2560). **การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดระยอง**. ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ลำพอง กลมกุล. (2554). **อิทธิพลของกระบวนการสะท้อนคิดต่อประสิทธิผลการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน: การวิจัยแบบผสมวิธี**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุทัศน์ จอกสสิต. (2547). **การวิเคราะห์องค์ประกอบคุณลักษณะความเป็นครูของครูกลุ่มเขตศรีนครินทร์ สังกัดกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สำนักงานพระสอนศีลธรรม. (2550). **คู่มือพระสอนศีลธรรม ประจำปีงบประมาณ 2560**. นนทบุรี: เชนปรี้นติ้ง.
- สำนักงานพระสอนศีลธรรม. (2558). **แผนยุทธศาสตร์พระสอนศีลธรรม ในช่วงแผนพัฒนามหาวิทยาลัย ระยะที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559)**. กรุงเทพมหานคร: เชนปรี้นติ้ง.
- สำนักงานพระสอนศีลธรรม. (2559). **แผนแม่บทสำนักงานพระสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2560-2564)**. กรุงเทพมหานคร: เชนปรี้นติ้ง.